

ЈОСИФОВА ПЕСНИЧКА РАДИОНИЦА

(Соломон Волков: *Разговори с Јосифом Бродским, Russika, Београд, 2014*)

*И сегим ја шако и луџам ше орахе исџим
оним каменом којим сам џланирао да луџим оноџ џилоџа џо џлави.*

Јосиф Бродски

Разговор између Соломона Волкова и Јосифа Бродског започиње Лењинградом, а завршава се Санкт Петербургом. Од почетка до краја *Разговора с Јосифом Бродским* читалац слуша дијалог двојице врхунских ерудита, двојице совјетских дисидената, руских Јевреја и, напоследку, снобовских (како обојица признају) Петербуржана који се у уводу књиге присећају урбане поетике Питерових центара и предграђа (у којима је млади Јосиф Бродски мењао школе, вијао девојчице, потом песничке рукописе својих пријатеља, а онда после 1972. године, када је „добровољно“ изгнан из земље, више ништа није вијао), док ће на самом крају преслишавати један другог по питању шта то Петербуржанина чини Петербуржанином; и како се уметник из града Петра Великог, који је замишљен пре као северни Рим него као северна Венеција, може звати песником Санкт Петербурга. За разлику, наравно, од „оних“ песника из Москве! Прича Соломона Волкова и Јосифа Бродског је интимна. Без обзира на силу магнетне траке коју је Волков донео у кућу Бродског и коју је после годинама секао и уређивао, постоји у тексту топлина аналогног бележења, и једна на крају пријатељска прича, сасвим руска, изискујући од читаоца између осталог и енциклопедијско познавање руске поезије, културе и књижевности, нарочито оне из Сребрног доба руске поезије.

Соломон Волков, културолог, музиколог, новинар и, како импресум каже, „пријатељ Бродског“, у распону од десет година (од почетка осамдесетих до почетка деведесетих) водио је разговоре са песником који га је, како је сам признао, очарао својим предавањима на Универзитету Колумбија. Бродски је тада, као удомљени гост-професор, изврсно тумачио себи драге савременике и познанике попут Ане Ахматове или Роберта Фроста. Резултат је капиталан: обиман рукопис, табаци наспрам табака, и прича која се разгранала из личних интерпретација великих стваралаца у правцу својеврсног тока свести о сопственом песничком бивствовању од Русије до Америке; од животарења у селима руског арктичког круга („Куће су тамо дрвене, а боја дрвета – као да је процветало“) до вечерњих разговора са В. Х. Одним, или ангажовања у оном филмском пребегу балетана Александра Годунова. У предговору *Разговора с Јосифом Бродским* Волков је скренуо пажњу на специфичност жанра „разговора“ који је руском – а при том вероватно и српском – читаоцу стран. Важно је стога напоменути важност Волковљевог наступа у овој књизи; за разлику од класичног облика интервјуа, у којем постављач питања намерно покушава себе анонимирати, остављајући саговорнику читав простор странице да се размахне, Соломон Волков је незаобилазно присуство у *Разговорима*. Његов животни пут руског експатриоте

који је из Петербурга завршио у Америци омогућио му је да се дружи са уметницима и песницима са којима се дружио и Бродски, и да у оригиналу, у истим издањима, чита песнике које је и Бродски читао. „Одрастајући“ на истим текстовима и слушајући исте пријатеље Волков је, додуше, развио светоназор за трунку различит од Бродског (можемо рећи да је Волков у својим читањима књижевности, културе и друштва скоро постмодеран, нарочито у запажањима о улози популарне мас-медијске културе у морално-етичком обликовању друштва у односу на „озбиљну“, високу културу, док је Бродски по тим питањима далеко већи традиционалиста, односно модерниста са подлогом класицисте). Таква ситна но осетна разлика између двојице саговорника отвараће живе, есејолике дискусије на обе стране, чак и уз понека искричава сукобљавања („Ама, о чему ви то, Соломоне!“).

Идеја за *Разговоре* је, дакле, у глави Волкова настала када је слушао Бродског на његовим универзитетским предавањима. Четири камена темељца ових лелујавих расправа тако представљају приче о песницима на којима се, на овај или онај начин, темељи и поетика Јосифа Бродског: Ахматове и Цветајеве, од којих је Бродски једну држао за учитеља, а другу за највећег руског песника XX века, као и Роберта Фроста и Вистана Хју Одна, песнике англоамеричке културе чије је читање могло спадати у оне „паразитске активности“ због којих је Бродски и завршио на суду, лудници и затвору средином шездесетих година (плишано изгнанство Бродског било је производ низа наизглед ситних околности а не неког отвореног подривања државе, што ствар можда чини и трагичнијом; Одн је у предговору енглеског превода песама Бродског и споменуо како не опажа „ништа субверзивно или неморално“ у тим стиховима). Тумачења су, међутим, далеко од академских, а разговор далеко од рецитовања професорских скрипти. Волковљев дар за салонску дискусију учинио је да се Бродски у *Разговорима* представи првенствено као читалац, а не као предавач. Као коментатору поезије, Бродском је (својствено његовом песничком отиску) блиска она „традиционалнија“, модернистичка струја у светској уметности, о којој је овај *poeta doctus* поседовао гломазно интертекстуално знање које га је од осталих професора ипак одвајало чињеницом да је готово сваког песника и ствараоца о којем је причао лично и познавао, чиме његова тумачења не говоре само о стваралаштву, већ и о неописивој *души* аутора коју само пријатељи могу познавати. Бродски ће се сећати како су се он и „Миша“ Баришњиков једном удварали девојкама које су живеле у истом њујоршком хаустору; Бродски ће у пост скриптуму додати – иако за балет није марио – како плес Баришњикова иначе није био плес, већ „нешто више“, „метафизика тела“.

Бродски је у Баришњикову гледао покрет, снагажење у простору, спољну форму. Његова тумачења поезије биће слична, будући да ће се песник са израженом пажњом посвећивати расправи о пре свега ритму, стиху, рими и уопште језику. Сличног, дакле, сензибилитета као и Одн који је у оном предговору (жалећи при том што песме није могао да чита у оригиналу) руског песника назвао „изврсним занатлијом“, напомињући како се у његовој „Елегији за Џона Дона“ реч „спава“ појављује педесет и два пута а да та стиховна лавина ниједном не постане звучно иритантна. Није стога чудно што за дискретне хероје светске поезије Бродски сматра преводиоце – којима је, у односу на песнике и писце, изрекао у *Разговорима* далеко највеће похвале и покуде – које је сматрао моћним књижевним демијурзима (за Андреја Сергејева рекао је да он није преводио, већ је *сџиварао* англојезичну књижевност средствима руске језичке културе). Бродски је на неколико места улазио у имаголошки занимљиве расправе о тужној некомплементарности руске и енглеске поезије, која проистиче из потпуног неуклапања њихових израза, што чини да поезија

писана на једном језику бива непреводива на други и обрнуто. Чудесна је онда симболика у томе што је Бродски, после изгона из Совјетског Савеза, уточиште нашао управо у Њујорку, и што су му најдражи неруски песници били Енглези и Американци. Језичко дисидентство и апокрифност као да је носио у себи, он, који је језик сматрао врхунском димензијом поезије; „поетика је метрика“, како рече једном у *Разјоворима*. За разлику од Владимира Набокова, још једног избеглог Лењинграђанина који се скрасио на америчком универзитету, Бродски своју поезију готово да никада није писао на енглеском (као што Киш није писао на француском); иако је штогод мислио о совјетској држави, од поезије на руском језику ипак никад није емигрирао.

Таквим тумачењем стиха Бродски улази у срж песничког израза, и тиме поезију пред очима Волкова и читаоца растаче и демистификује, откривајући заиста, као Однов „занатлија“, једну приватну стихотворну радионицу скривену иза завесе, односно сопствену методологију писања поезије. Отварају се на Волковљевим тракама тајне поетике једног песника, односно откривање Песништва као лепе вештине која лежи између индивидуалног надахнућа и другарско-еснафског стваралаштва. Бродски је Волкову посебно драго говорио о интимном песничком животу који је са обе стране океана био нераскидив од друштвеног живота: причао је, дакле, о заједничким читањима, позајмљивањима, критиковањима, кружоцима, седељкама, салонским пијанкама, рецитовањима, свађама, авантурама откривања нових текстова, међусобним преправкама стихова. Као највећи свој књижевни успех Бродски уопште није сматрао овенчање Нобеловом наградом 1987. године, већ чињеницу да му је за другу књигу енглеских превода његових стихова предговор написао В. Х. Одн, чиме се стиче утисак да му је много дражи био, чак и на врхунцу нечега што можемо назвати „светском славом“, чин такве директне песничке комуникације него апстрактан однос са аморфном масом читалачке публике, која је лежала са оне стране корица књиге. Сасвим супротан од уметника у кули од слоноваче, Бродски је писао у пространој мрежи цитирања, подсећања и одношења на друге песнике – он и Волков ће једном приликом чак ући у дискусију око проблема „поетике“ песничких посвета, феномена који је према њима у фантастичној мери обликовао стихове управо због тога што су се тим наизглед тривијалним наводима успостављале, у самој песми, лавиринтске раскрснице које су повезивале неколико различитих живота и поетских филозофија. Бродски уопште као да је и писао искључиво за друге песнике; као да је поезија за њега представљала дуготрајнији отисак салонских разговора, писама или разгледница. Песници су у виђењу Бродског друштвена, а при том и демонска бића, можда попут вештица: од других се крију, откривају се само једни другима, а своју мађију растурају, „кварећи“ друштво, самиздатском штампом. А ко се открије, иде на ону метафоричку ломачу.

Не зачуђује огромна вера Бродског у снагу поезије као не само међуљудске него и цивилизацијске категорије када се зна у којој га је мери обликовала и шта је она значила у Совјетском Савезу, где је у стварности још постојала она алегорична слика Песника и Цара. Попут Борхеса, Бродски је високо образовање стекао у библиотекама, а не на универзитетима. Но, за разлику од Борхеса, који је долазио из имућне породице и чије су библиотеке биле у Цириху и Буенос Ајресу, у *Разјоворима* с Бродским посматрамо дечака у послератном Лењинграду који је читао Манделштама у паузи између ситних послова, који је мењао школе сваке године, и који је понављао седми разред. „Чистим надреализмом“ описује Бродски сцену када је, са шеснаест година, као помоћник мртвозорника, једном Циганину предао његове преминуле близанце, после чега га је овај у бесу ножем

јурио по мртвачници. При таквим сећањима Бродски је изненађујуће жив приповедач, приде жовијално бунтован; најупечатљивије његове биографске приче, које се природно роје из прича о поезији, дотичу се апсурдистанског доживљаја совјетског Петербурга, где су улицама лутали писци и шпијуни. Историјском, медијски веома испраћеном сусрету између Фроста и Ахматове посредовали су, како се Бродски сећа, људи у црном, а макар један од њих седео је у свакој издавачкој кући. Постоји једно поткожно трење у књизи, онако како га Бродски лепо дочарава, између Парнаса и Лубјанке. Бродски о својим сећањима пре изгона, иначе, не прича са меланхолијом или тугом. Дечак који је „одрастао“ на улици и у библиотеци Лењинградског технолошког универзитета о својој младости прича истовремено топло и иронично (чак и о успоменама са суђења 1964. године); таква мешавина, на граници бизарности и допадљивости, са даром за запажање и онеобичавање, у великој мери оплемењује његово усмено, мемоарско-путописно приповедање у *Разјоворима* (остало ми је у памћењу да је кућу Езре Паунда у Венецији Бродски назвао „пећином шумског краља“, што је већ први стих песме или прва реченица романа).

Разјовори с Јосифом Бродским су палимпсест у којем се креативним дијалогом открива природа једног великог песничког бића попут Јосифа Бродског, и где се преко петпарачких доживљаја песникове младости и старости даје увид у његову интимну антологију руског и светског песništва двадесетог века. Књига Соломона Волкова јесте и необичан приручник песничког живота, исписан од стране песника који је имао „среће“ да заиста дође у сукоб са Царем, дакле среће да му песме оставе неког трага у стварности уместо да служе само разнородном читању. О сопственој поезији, иначе, Бродски готово да није ни причао – према својим стиховима односио се са мешавином нехајности и апсолутне вере у њихову снагу („Можда ја пишем песме боље него било ко други; са тим се потпуно слажем, јер се иначе тим не бих бавио“), што је вероватно најбољи рецепт за сваког стихотворца. Са друге стране, нема детаља у овој неформалној биографији, било да је реч о отмици авиона у Самарканду или о оној вотки коју је Ахматова крила под радијатором, који није био синегоха његове поетике, и који није доспео на једну од полица оне песничке радионице. Јосиф Бродски се као отворена књига најлепше чита, како се испоставило у *Разјоворима*, када дивно оговара друге песнике.